

SVOBODNA MISEL.

Glasiło slov. sekcije Svobodne Misli.

Uredništvo in upravništvo PRAGA-VINOGRADI, Češko.
Izhaja trolrat na leto.

Dr. Th. Bartošek :

Nekoliko besed o izviru katolicizma.

Iz področja primerjajoče vede o verah.

„Nikoli ne pozabimo na resnico, da je Kristus pravi Bog, da je torej katoliška Cerkev božja Cerkev, da ima edino ona čisto in nepokvarjeno resnico o Bogu, o človeku, o dolžnostih naših na zemlji in o namenu večnosti. Kar se torej govori in piše proti veri, proti Cerkvi: vse je zmeta in laž.“

Jeglâč: Pastirski list, 1907.

Eno izmed najvažnejših spoznanj novega časa je teorija razvoja, nerazločljiva z imenom slavnega angleškega prirodoznanca Darwina. Smisel iste je, da so vse še tako zložene prirodne snovi bodisi živalske ali rastlinske, ki jih okoli sebe vidimo, postale po počasnem, stotisoče let trajajočem razvitku iz enostavnejših v sestavljenjše, da se je tudi človek iz porazvoja nižjih živalij prirodno razvil, zato ker priroda ne pozna niti vstvarjenja iz nič, niti čudežev, niti skokov, nego samo počasen toda stalen razvitek. To nepobitno spoznanje prirodnega razvitka nas je naučilo, da zavzemamo tudi proti socialnim organizmom (družabnim oblikam) podobno stališče razvoja, katero prej sploh ni bilo znano. Srednjeveški človek še ni vedel, da se svet menja in razvija, mislil je, da je svet imel od začetka vedno isto zunanost, zato je tudi n. pr. beneški slikar XIV. stoletja kot popolnoma prirodno slikal na antični ali svetopisemski podobi osebe v sočasnih benečanskih krojih. Nujna posledica tega nepravilnega naziranja je bila vera, da je ta vedno enaki svet postal v trenutku, v čudežnem vstvarjenju. Dokler ljudje niso poznali razvitka, verovali so v vstvarjenje; a srednjeveški človek ni verjel samo v čudežno vstvarjenje človeka, živali, in prirode sploh, ampak tudi v enako čudežno vstvarjenje vseh družabnih uredb: oranja, tkanja, godbe in netenja ognja so naučili človeka bogovi, Mojzesu je židovski bog na gori Sinaj dal zakone, ki jih je lastnoročno napisal na dve kameniti plošči.

Kdo bi se za to čudil, da je in je bil vsem verskim družbam ali cerkvam priznan božanski izvir. Po srednjeveških nazorih je posebno izvir katoliške cerkve nadnaraven, češ, da jo je vstanovil sam sin božji in da je določil enkratavselej in do podrobnosti, kaj da ima ta cerkev delati in učiti; on je — rekli

so — postavil vseh sedem zakramentov, mašo in papeštvo. Tedaj zopet najdemo tukaj vero v neposredno seganje božanstva v družabno življenje človeško, z nazorom, kateri v kulturno-historičnem oziru spada v isto kategorijo z grškim mitom o Apollu, ki je vstvaril godbo ali o Prometeju, ki je dal ljudem ogenj. Nazor moderno izobraženih ljudi je s tem v popolnem nasprotju. Kakor na nastanek prirode in pojav človeka v nji, tako gleda moderni človek tudi na razvitek vseh društvenih naprav s stališča razvitka: za čudeže ni mesta v njegovih mislih. Če mi moderni ljudje ne verujemo, da je grški Apollo učil ljudi igrati na liro, ali da je židovski Jahve izmesil prvega človeka iz ila, ravno tako ne verjamemo v nadprirodni in nagli postanek katoliške cerkve. Kakor nič na svetu, tudi cerkev ni delo božje, nego človeško, ni bila ustanovljena v trenutku, ampak se je počasi razvijala, in tudi, kakor nobeno človeško delo, ni večna, kakor je imela začetek, imela bo tudi konec.

Kar sem do sedaj rekel, je samo ob sebi umevno dejstvo, ker če ne moremo priznati čudežev sploh nikjer, ne moremo pripustiti niti nadprirodnega postanka katoliške ali kake druge cerkve, morala se je torej razviti na prirodni in človeški način. To bi bil na nekak način plagiat a priori. Če preskusim njegovo veljavo empirično, ne samo, da najdemo za njegovo pravilnost najsijajnejše dokaze, mi pridemo k zaključkom, katerih morebiti še slutili nismo. Če primerjamo katoliški kultus in ritual z obredi starih t. zv. paganskih verskih družb, katere so v času rojstva katolicizma v Rimu, na Grškem, v Egiptu in v Orijentu gospodovale, pridemo k spoznanju, da je katolicizem v področju kulta ostal popolnoma neploden tako, da celi bogati in slavnostni katoliški ritual ni nič drugega, kakor prosti plagiat teh starih paganskih kultov. In enako, kakor z kultom je tudi z legendo in moralo. V katoliških „svetnikih“ živi enostavno naprej stara paganska vera, celo da se določiti, kateri stari bogovi in polubogovi se v katerem svetniku častijo. Grški Atlas (nosilec nebeskega oboka) časti se danes v katoliških cerkvah kot sv. Krištof (Christoforos), iz kulta Eskulapovega se je razvil kult sv. Luka (na južnem Francoskem mu posvečujejo še do sedaj bele peteline, kakor so tudi Eskulapu, kot je znano iz življenja Sokratovega, žrtvovali peteline) v sv. Juriju spoznamo zopet one stare ubijalce zmajev, katerih je v vseh starih mitologijah vse polno; podobne osebe nahajamo v grškem bajeslovju v osebah Tezeja (ki je ubil Minotaura), ali Perseja (zmagovalca Meduze) ali pa tudi v germanskih bajkah (v Niebelungenliedu ubije Siegfried zmaja Fafnera). Sem spada tudi kult Marije, ki je izšel iz starega kulta boginje noči, deviška mati boga Solnca (simbolizovano, da se dan rodi iz noči) je zvana v Egiptu Isis, v Kartagi Tanit, na Grškem Diana. Simbol boginje noči je mesec, ravno tako se slika Marija stoji na mesecu. Tudi staroegiptovske in indijske litanije, z katerimi je bila češčena ta boginja noči so prešle ponekod v popolnoma dobesednem prevodu do katoliških litanij matere božje („stolp slonokoščeni“, „hiša zlata“, „vrata nebeška“).

Kakor se v Mariji časti naprej stara boginja noči, a v Jezusu se nadaljuje zopet stari kult solnca; podobna alegorična oseba,

ki simbolizuje solnce, je bil v Egiptu Osiris, na Grškem Dioniz, v Frigiji Athis, v Babilonu Baal. A tudi ti stari narodi so imeli svoj božič in velikonoč, kateri so se vjemali glede časa približno s katoliškimi. Božič je pomenil vsakoletno rojstvo solnca (začetek novega solnčnega leta); v Egiptu je bila ob tem času razstavljena in češčena soha malega Osirisa, analogon znanega nam Jezuška; velika noč je pomenila zopet spomladno probujenje — prirode, tri žalostne dneve, pred veselo velikonočno slavnostjo, simbolizovali so tudi v teh starih kultih trije žalostni zimski meseci. Tudi na mnogih starih molitvah k Jezusu se pozna še danes, da so bile vstvarjene ravno za češčenje — boga solnca. Ne samo božanstva, ali tudi naivni ljudski način češčenja je ostal v katolicizmu isti. Če se paganom očita češčenje malikov, ali je katoliška molitev do „čudodelnih“ kipov in podob kaj drugega? Zakaj bi bil nek kip bolj koristen nego drugi? Zakaj bi molitev v kaki cerkvi več zalegla kakor molitev kje druge? Tudi tukaj živi staro paganstvo pod drugim praporom naprej. — Ortodoksni verniki bodo mogoče proti temu trdili, da je kristjanstvo vsaj kar se tiče npravnosti prineslo nekaj novega in boljšega. Niti to ni res. Tudi npravstveni principi katerih povod se pripisuje Jezusu ali pa kristjanstvu, so za cela stoletja starejši. Tako nahajamo načelo ljubezni do bližnjega ne samo pri nekterih starih rabinih židovskih, ali tudi n. pr. pri Jezusovem predhodniku Hillelu, temveč tudi v naukih Kitajca Konfucija; budizem je poznal veliko prej načelo o nenasprotovanju zlu, in pojem bližnjega, rabljen od Konfucija in Hillela ali Jezusa za ljudi sploh, je razširil budizem na celo živo in čutečo prirodo.

V področju legende nahajamo isto zavisnost. To kar nam evangelij govori o Jezusu, posebno o njegovi mladosti, je enostavno sprejeto iz budističnih tradicij, starejših celih 600 let: Buda je tudi rojen od device, je kraljevskega rodu. (Jezus je iz rodu Davidovega.) Tuji kralji so se prišli poklonit novorojencu, sovražni kralj hoče ubiti otroka (Herodež, v indijski legendi Bimbisara). Starec, ki ga evangelij imenuje Simeona, se tukaj imenuje Asita, tukaj in tam 12 letni fant zmaguje učenjake svoje dežele, oba je skušal, kakor se pripoveduje hudič, oba si izvolita, ko postaneta verska učitelja, 12 apostolov. Zanimivo je, da ima perzijska legenda o Zaratustri in grška o Orfeju z omenjenima mnogo podobnosti.

Poglejmo si nazadnje cerkveno liturgijo; zelo nas iznenadi dejstvo, da najdemo popolnoma podobno bogoslužno obleko in priprave in obrede ne samo v starem Egiptu (odtod tudi prihaja mašna obleka) v Perziji, Indiji in na Grškem, nego v tibetski lamajistični cerkvi (budistična sekta) imajo do današnjega dneva Tibetani ravno kakor katoličani svojega papeža v Rimu, v Lhazi, imenovanega dalai-lama, kateri hoče tudi biti vidna glava vseh budistov, tudi ima svojo cerkveno državo, kakor jo je imel pred 20. kimavcem, 1870. rimski papež, svoje kardinale, samostane, menihe, zvonove, rožne vence, kadilo, monštrance in matere božje (mali Buda z materjo Majo) vse popolnoma podobno bogoslužbenim predmetom katoliške cerkve. Za rzsodbo o izvornosti tega zado-

stuje, če pripomnimo že omenjeno znatno večjo starost budizma. Za sedaj sem tukaj skušal dokazati, da katolicizem ni sploh nikak izviren verski sistem, da je enostavna kopija starih predkristjanskih cerkvenih formacij, da že zaradi tega na istem ni nič nadprirodnega, čudežnega ali božanskega.

Naš človek.

Ako premišljamo naš splošni duševni nivo, nikakor ne moremo biti zadovoljni. Opazimo pri nas razmerno majhnega človeka, ki je rad tudi malenkosten, in kakršen je posameznik, taka je družba. Pogrešamo tistega velikega človeka — človeka in pol — ki je vzrastel iz svoje sile in volje, ki je edini odgovor velikemu pojmu človeka sedanjega časa. Ostali smo majhni, malenkostni, nizki . . . In zakaj? Odgovor nam da naša literatura, knjižnica in gledališče . . . To troje in družba, to se spopolnjuje, raste drugo ob drugem. A človek, kot sila gre pred učinkom, pred delom. In zato je bila in je deloma še mizerija v slovstvu, v knjižnicah (mislim: domačih) in v gledališču. Naš človek je temu kriv. Majhen človek je bil, hotel je malo, ni hotel velikega, bal se je velikega. Zakaj? Naš človek zlasti inteligent je hladen napram velikim vprašanjem, ki gredo mimo njega, misli nerad ali sploh neče misliti. Da, ta lenoba v mišljenju je postala počasi del našega narodnega značaja. Nič velikega ni našlo v nas svoj odmev. Slutili smo, da gre po svetu velika doba, a mi smo šli v šentklavž, boječ se, da ne bi prišlo v naša srca tisto veliko. Morda smo tudi slučajno čitali o čem takem, slišali smo morda na odru, a šlo je mimo in prešlo je brez sledov, ker nismo premišljali o tem. Rajše smo verovali, nego mislili, ali pa nismo niti verovali, niti mislili in to je bilo, kar nas je pustilo tako majhne. Bali smo se velikega človeka v sebi, nismo si zaupali, da bi ga mogli vzdržati, in nismo živeli velikega življenja. Nedostajalo je nam sile in volje, zato smo še sužnji v okviru starih forem. Nič višjega! Svobode, prave svobode nismo mogli doseči, kajti verovali smo besedam: osvobodite se in pride prevrat, ki vas ubije; pomislite na revolucijo.

In smo verjeli, nismo pa verjeli samemu sebi, ko smo čutili v sebi moč in silo, tisto silo človeka, ki osvoboduje in osrečuje. Zver smo videli v sebi, človeka ne; zver bi vzbudili, človeka ne, smo si mislili in nismo mislili, da ubijemo zver, ko vzbudimo človeka. „Nič ni silnejšega nego človek,“ pravi stari Grk Sofoklej, človek ki ima silo proti vsemu, tudi proti samemu sebi. „Misel je moč,“ pravi V. Hugo, misel je, ki dvigne človeka, mišljenje je pot k spoznanju, in v spoznanju more biti človek velik vladar sebe in sveta. Ko sta prva dva človeka baje hotela spoznati, jih je bog zato zavrzel, kajti v spoznanju bi bila, kakor bog, in bog se je menda tega bal; zdaj torej, ko smo od ljubečega boga zavrženi, moramo nazaj k spoznanju in tam — mi zavržemo boga. Kajti tam vidimo silo človeka.

Velika vprašanja, ki gredo mimo nas, to so pojavi iz družbe, za družbo, in človek mora razviti svoje sile, da jih razreši, in ravno v tem more človek vstvariti v sebi velikega človeka, ki je vedno bliže spoznanju. Vprašanja so zato, da jih razmišljamo, da iščemo odgovora na nje; in s tem v sebi budimo moči, množe se nam sile, dvigamo sami sebe in v nas zmaguje človek, veliki človek, ki je prost in svoboden. In prav zato, ker smo pustili iti vprašanja nerazrešena mimo nas, ker jim nismo iskali v sebi odgovora, ker nismo zbudili svojih sil, — za to je naš človek mali človek. Ta indolenca se maščuje sama na človeku, kajti svet je last mislečega duha, čim več poznaš, tem več imaš. Ker nismo hoteli vladati, smo obvladani, ker se nismo osvobodili, nismo svobodni. Rajše smo verovali, nego mislili, in ležal je bog na nas s celo težo, da nas je skoraj zadušil. Komaj smo si upali dihati od svetega strahu. Bili smo čim dalje manjši . . .

Reklo se je: kakršna družba, takšen človek, človek je produkt razmer, in mi smo bili produkt naših razmer, ne svetovnih, majhne razmere, majhen človek: treba je obrniti: kakršen človek, taka družba. Hočemo torej imeti družbo z višjim duševnim nivo, dvigniti moramo posameznega človeka. Dvigniti se more sam, osvoboditi se mora.

Vzbuditi je treba v nas mislečega človeka, ki ga bodo zanimali svetovni pojavi in bo neprestano iskal odgovora na vprašanja, ki ga obdajajo. S tem bodo naše zahteve od umetnosti in javnosti drugačne: vzrastlo bo slovstvo, knjižnice, dvignilo se gledališče in ob tem se bo spopolnjevala nova družba. V tem vzraste razumnstvo, ki bo odgovarjalo temu pojmu v našem času. V celi domovini je tega treba, na celi črti. V dobi, ki ji na čelu svetijo imena: Ibsen, Tolstoj, Nietzsche, Björnsen, je treba, da da vsak inteligent sebi jasen odgovor o sebi, o človeku, o življenju, o svetu. Treba je, da je sposoben misliti in govoriti o tem; bližajo se reforme v družbi, in te so nemogoče, dokler ni družbe, ki je sposobna za nje. Reforme so posledice svetovnega napredka in peljajo k večjemu blagostanju k spopolnjevanju družbe, njih cilj je osvobojenje človeka. Za ljudi, ki ne pojmiyo napredka, so reforme nemogoče, tudi nepotrebne, oni hočejo ostati sužnji: dulce far niente, če tudi v okovih. In kako bi s tem zaostal v našem hitro bežečem, hitro se menečem času naš človek, in cel narod: Biti sin malega naroda, ni sramotno, biti sin zaostalega, zanemarjenega, suženjskega naroda, to je strašilo za slabotne duhove, to je pri nas pogosto vzrok odpadništva. Mi imamo sile, razviti jih je treba; z njimi lahko stopamo vstrel s človeštvom v njegovem napredku. In to je naša dolžnost, sicer postanemo coklja napredka. Proč torej z lenobo v mišljenju, proč s strahom pred svobodo! Dvignimo v sebi mislečega človeka, razvijmo svoje sile — to je edina pot napredka in svobode.

*

Da v tem oziru lažje premislimo našega človeka, vzamem dve vrsti: takozvane učene in neučene. V prvo vrsto spada naša inteligenca, k drugi kmetje. Je tu samo navidezen propad, ne sta-

vim enega pod drugega, ampak vsprejeto. Imamo še tretjo vrsto, ki prihaja tudi pri nas bolj in bolj v vpoštev, to je delavstvo; je to nov krepak živelj, zelo različen od obeh prvih vrst, zato o njem govorim posebej.

Torej kako je mišljenje prvih dveh vrst? So tu dve vrsti: en del je, ki je do vere in do raznih drugih vprašanj popolnoma ravnodušen, hladen. Ne premišlja ne o tem, ne o onem, ampak živi, kakor so ga naučili. Je sicer zoper duhovne, zoper klerikalizem, in zoper cerkev, a pri tem spolnuje vsaj nujno potrebne dolžnosti katoliške cerkve, da mu ne more kdo očitati brezverstva. Hodi torej k maši, posti se, morda gre celo — posebno ženstvo — k spovedi, pri krstu in pri smrti je kot veren katoličan, dasi prav zaprav nič ne veruje. Glavna stvar je tu strah pred javnostjo in stari konservativni duh, ki je prešel nam v meso in kri. Je sicer navdušen liberallec, a v hiši je lepo krščansko življenje. Prepričan je sicer, da bi bilo v hiši tudi brez cerkve isto krščansko življenje, saj to je edino pravo človeško življenje, vendar zahteva, da je tako, da ne more nihče nič očitati. Sem spadajo tudi oni ljudje, ki sicer že dolgo niso bili niti v cerkvi niti pri spovedi, torej so že davno izven cerkve, vendar temu mislijo, da je vera in cerkev potrebna zaradi reda. Mislijo kakor Voltaire s krojačem, in nazadnje store kakor Voltaire: izpovedo se in upajo na nebesa. Ti različni ljudje, ki so več ali manj apatični proti cerkvi in raznim pobožnim ceremonijam, s prezirljivim nasmehom prepuščajo stvar tistim, ki se hočejo s temi stvarmi ukvarjati, tvorijo večji del naše inteligence. Drugi manjši del je brezkonfesijonen. Je to tista mala množica, ki je pogledala nekoliko tudi čez meje slovenske zemlje ter izprevidela, da drugod svet drugače živi, nego pri nas.

So to ljudje, ki mislijo, ki hočejo vedeti in nečejo verovati. So sicer iz raznih vzrokov še v cerkvi, ker so jih nekdanji drugi ljudje tja zapisali, a s svojimi mislimi in s prepričanjem so davno izven nje. Dvignejo včasih glas zoper njo in le redki so, ki so že izstopili. Maloštevila je sicer ta množica a množi se in se bo množila. Oni zase ne potrebujejo nobene cerkve niti kupljenega boga, in s tem odpade sam po sebi tudi vsak posrednik med njimi in med bogom, kajti na to vprašanje so si odgovorili sami in gredo svojo pot resnice in pravice, kakor jim velewa njih človeško dostojanstvo. Njih življenje je uravnano po etičnih iz razmer družbe izhajajočih in v razmerju človeka do družbe utemeljenih principih. Kdor kaj misli, prestopi iz prve vrste v to in čim več se bo mislilo tem bolj se bo množil prehod. Pravega inteligenta moramo videti samo v drugi vrsti. „Intelligo“ se pravi spoznati, in edino ta, ki spozna resnico, more priti v ta del, in ako je spoznal, je gotovo prišel, da pa je spoznal, je moral misliti, spoznavati. To pa mora vsak, kdor hoče biti inteligent. Torej v tem delu je prava inteligenta, dočim je v prvem le navidez inteligenta.

Tudi med kmeti opazujemo dvojne ljudi v tem oziru. So med njimi ljudje, ki mnogo mislijo; da, morda ne govori o ničemur naš kmet tako rad kot o veri. In čuješ tu zelo razumne ljudi. Morda

v tem pogosto prekašajo „inteligenta“. Božje namestnike, ki jih imajo med seboj, dobro poznajo po večletni skušnji, torej vedo, kako je z njimi. Da je Marijina hči več vredna, kot drug navaden človek, da ima bogatin lepši pogreb, nego revež, da je tem božjim namestnikom bog — denar, to vse vidijo. In še več, še več, razni skrivnostni dogodki, pijanstvo etc.

To vse privede vsakega razumnega človeka do tega, da malo verjame, kaj vpijejo tisti politični agitatorji s prižnice. A naš človek je dober, ve, da je duhovnik slaboten človek in ne obsoja ga. Ve torej, da če se sam ne bo v nebesa spravil, oni ga tudi ne bodo, posebno če jim ne more dobro plačati. Živi torej krščansko a njegova predstava o bogu je mnogo drugačna nego mu jo pridigujejo oni, ki groze s peklom. Prepričan je, da trpi že tu dovolj, da torej nima za kaj v peklu trpeti. Zato naš človek tako lahko, tako udano umira. V nedeljo gre v cerkev, enkrat na leto k zpovedi, tercijalkam in drugim bedarijam pa se smeje prav tako, kakor bi se posmejal človeku, ki bi stopil pred njega in rekel, ni boga. Naš človek misli po svoje o tem in ne izda nikomur. Ve sicer dobro, da je cerkev samo zato, da mora tja plačevati svoj največji davek, a potrpi, meneč da mora biti tako. Ako delajo napačno, naj pa oni odgovor dajejo, si misli, verujoč v dobro naruro ljudij . . .

Moli, kolikor se mu zdi potrebno, sploh je pa mnenja: ako je tam še kaj — škodovati ne more, če pa ni nič, pa tudi ne. Nedoslednosti v cerkvenem učenju dobro pozna, premišlja o tem, a ker nikdar nič podobnega ne sliši, misli si, da morda misli napačno, in se uda ter veruje v dobrega boga. Dobi se pri kmetih zelo zdrav naravno verski nazor, ki se razširja tem bolj, čim bolj kazni škof s svojimi naredbami cerkveno krščanstvo. O brezverstvu seveda ni govora, dasi se dobe možaki, ki ne verujejo nič. Prepričan je pa, da ni vse tako, kahor pravijo, in da ni vse prav, kakor je, je splošno razširjeno. Velika množina kmečkega ljudstva torej živi v čistem krščanstvu in ne more zato, da ga to krščanstvo drago stane, ker ga prodaja cerkev, ki si ga svoji. — K drugemu delu spada tista lena, pobožna množica, večinoma ženske sorte, ki se poti v svoji pobožnosti in pogosto v svoji preveliki brumnosti moli duhovnika mesto boga. Kakor so ženske vnete za nove mode etc. in rade med seboj konkurirajo, tako je tudi tu, da jih vabi vase vsaka nova bratovščina, svetince, pasovi, bandera etc.

Cela stvar je zunanja, pogosto osebnega značaja in daleč od pravega življenja, ki bi kazalo to, kar je na jeziku. Ta vrsta je torej edina vnetja za tisto cerkev, ki jo hoče škof, kajti čim več ceremonij tem več davka in vsaka te vrste devica bi bila najrajša nevesta sv. duha, naj stane, kar hoče. So to ljudje, ki ne mislijo nič, verujejo vse. So to stražniki javne morale, ki je pogosto nemoralna zato, ker ni božja, če pa je božja, sme pogosto biti nemoralna.

Z delavstvom je še najboljše. Ono se organizuje. Sicer pri nas zaradi pomanjkanja industrije nimamo močne celokupne organizacije, ki bi lahko bolj povspeševala izobrazbo delavstva, a pogosto

že zdaj naš delavec v mišljenju prekaša zaostalega „inteligenta“ meščana. Dolgo let pritlačena sila je vstala z nenavadno energijo; a boj sam uči misliti, zato v teh mislečih vrstah cerkev, kot kapitalistična družba, nima in ne more imeti privržencev. Z malo izjemami je celo naše delavstvo s prepričanjem izven cerkve in kakor vsakemu kapitalu je napovedalo boj tudi njej.

Iz vsega moremo reči, da je $\frac{2}{3}$ naših ljudi izven cerkve in le $\frac{1}{3}$ nemisleče družbe ji še služi. Vse drugo je v nji samo na videz. In če jih je toliko k nji samo hladnih in ne naravnost proti nji, je to samo posledica zgoraj navedenih fakt. A vstal bo tudi naš človek, pomislil bo in bo videl resnico. Otresel bo z rok verige, ki ga itak že ne vežejo več, kajti videl bo, da je tudi brez njih človek. A ker so drage in sne rja vse, kjer ležijo, zato jih bo vrgel v staro šaro. Po deželi pa bo pognala nova kultura napredka in svobode.

Bogomila.

„Ti gospoduj čez vero, misli, delo.“
Prešeren.

Besede, ki smo jih navedli, govori Črtomir v „Krstu“ in so še danes značilne. Ženska je bila, ki ga je izpreobrnila iz pagana v Kristjana. Za žensko pa je stal — duhovnik. Udal se je v svoji ljubezni do nje in postal tisti srednjeveški človek, ki ne živi ne za svet, ne za življenje, ampak za nebesa, in pri tem mu je skoraj na zemlji zmanjkalo tal, kakor smo videli iz zgodovine.

Pesnik je dal s tem določno potezo našega moža. Prepogosto se je pri nas godilo, da je žena gospodovala čez vero, misli, delo. Odveč bi bilo kazati na vse one slučaje, ko si je naš mož, in mogel je biti to tudi navdušen narodnjak, vzel tujko za ženo in je ona gospodovala „čez vero, misli, delo“, ter se je cela družina potujčila. To se je zgodilo marsikomu od pevca Slave, Kollarja do Koseskega, in se godi še dandanes. Godi pa se ne samo v narodnem ampak še mnogo bolj v verskem oziru. Da, žal, mnogo naših žen igra še danes ulogo Bogomile. Ker ne morejo duhovniki dobiti zase može, pridobe si žene in one vplivajo na mišljenje doma in v javnosti. Kolikokrat se zgodi posebno na deželi, da zapreti duhovnik ženi, ki je zapisana v tretjem redu in v drugih bratovščinah, da jo izbrše, ali da ji odreče odvezo, ako ne bo nje mož volil z duhovniki. Ubogi nesamostojni mož se boji prepira in vpitja in voli z njimi. Da, ti politični agitatorji gredo po hišah in vpričo žene pregovarjajo moža. Žena pravi: „Seveda bo z vami —“ in konec. Ali naj govorimo o tisti zanemarjeni množici ženstva, kateri je pogosto dana mladina v vzgojo, ki z brezverstvom psuje vsako napredno mišljenje ter moli „uro“ za srečen izid volitev. Ali naj govorimo o tistem „krščanskem“ ženstvu, ki je protestiralo v velikem številu proti ločitvi zakona — ne da bi imelo pri tem svoje interese in ne da bi vedelo, da je ta reforma nov korak k osvoboditvi žene. Da, naša žena in z njo nje mož, je prepogosto igrača v rokah duhovništva, ki dobro ve da ima v ženi svojo zaslombo,

zato si jo drži v bratovščinah. Da pa je vse to mogoče, so krivi možje, ki le preradi puste, da ona gospoduj čez vero, misli, delo. Kal pa leži v tem, da podcenjujemo ženo, da jo premalo izobrazujemo, da mislimo, da mora biti bolj pobožna, kot mi in ne pomislimo, da pride ona s tem v roke duhovnikov, ki jo rabijo za orodje v boju proti naprednim možem, da imamo s tem poleg sebe ženo z omejenimi nazori in v teh nazorih vzgojene otroke. To so naše Bogomile in mi imamo dosti Črtomirov, ali boljše: Ljubomirov ali Miroljubov, ki nimajo tiste energije, da bi v svoji hiši uvedli svojega naprednega duha. da bi imela cela rodbina eno prepričanje. Te razmere niso zdrave in imajo v važnih trenutkih zle posledice. Je-li mož naprednjak in svobodomislec, morajo biti tudi otroci in žena vzgojeni po njegovih nazorih, v tem edinem more obstati prava družinska sreča, medsebojne harmonije in ljubezni. In ravno versko vprašanje možje najrajše prepuščajo ženam. Dasi so sami morda versko indiferentni ali celo cerkvi sovražni, puste vendar vero in vzgojo le ženi in od žene morda celo zahtevajo. da je verna — menda mesto njih — in za vzgojo se ne menijo, meneč, da mora prva vzgoja biti verska. Tem vprašanjem se naši možje radi izogibljejo, posebno vzgoja, mislijo, da ne spada v njih delokrog. In vendar je soglasje roditeljev v verskem in vsakem drugem oziru predpogoj dobre in prave vzgoje. kajti stati morata sama na trdih stalnih tleh z jasnimi nazori, da morejo otroci že z malega dobiti jasen pojem o sebi in življenju, da si morejo ustvariti tisti zdravi življenski nazor, ki mu je v celem življenju, posebno v mladosti, dosti silnejša opora nego vsaka vera. Naše ženstvo je večinoma vzgojeno v samostanskih šolah, kjer je dobro preskrbljeno za versko stran, a malo za izobrazbo. Izobražen, napreden mož si mora svojo ženo potem vzgojiti, rešiti jo mora verskih predsodkov, in tudi v tem oziru žene ne smemo podcenjevati. Žena naj se opira na moža ne na duhovnika in kolikokrat so ženi duhovnik in cerkev več nego najsvetejše prepričanje njenega moža. Kolikokrat izgine mir iz hiše, kjer hoče po duhovniku nahujskana žena vplivati na naprednega moža. Stalna sreča zakona je mogoča le, ako mož postavi poleg sebe ženo tudi z versko enakimi nazori in po tem uravna tudi vzgojo svojih otrok. da ne pride prej ali slej do prizorov, vsled katerih bi trdil kak Burget, da je žena pri njem „v ječi“. Dolžnost moža torej, ki hoče biti naprednjak, je, da ne prepusti vere ženi in otrokom, ampak da si da o tem jasen odgovor in da po tem uravna mišljenje in vzgojo v svoji hiši. Vzgoja otrok bo prej ko slej ostala v rokah mater, glavna stvar je, da si mož ženo vzgoji; le isto mišljenje more družiti ljudi. Ni dovolj torej, da je mož versko indiferenten, ampak treba je, da si je postavil trden življenski nazor, ki mu daje odgovor na vsa vprašanja. S tem bo ženo postavil poleg sebe in jo rešil iz rok duhovnika, da ne bo prej ali slej zaigrala ulogo Bogomile, on pa bo moral biti ponižni Črtomir, ali pa bo uničen družinski mir. Naše mišljenje glede tega je včasih za našo ženo naravnost ponižujoče in škodljivo. Ne prepuščajmo naše žene, da jo duhovščina rabi v svoje agitacijske

in druge namene ter si z njimi dela parado, ampak dvignimo jo k sebi in bo z nami vspešno korakala k napredku in svobodi. Proč so romantični časi, ko se je reklo: Ti gospodnj čez vero, misli delo... Moderni mož in moderna žena, korakata vstret v medsebojni harmoniji sloneči na enakih nazorih, v ljubezni in zaupnosti, ki jo uživata drug ob drugem. Pri tem je mogoča tista vzgoja, po kateri postane njih dete odmev njih življenja in mišljenja.

Naše napredno ženstvo je stopilo z nami v prve vrste na polju kulturnega in narodnega boja. Šla bo tudi tukaj z nami v boj, ki bo osvobodil tudi njo. Čehinje so v tem oziru izvršile veliko kulturno delo — in tudi naša žena se bo dvignila. Bo manj Bogomil, manj Črtomirov. Podajamo ji roko in kličemo skupaj k skupni svobodi.

Swobodna šola.

Kdor ima vzgojo, ima bodočnost. Hočemo-li človeka svobodnega, moramo ga vzgojiti svobodno. Treba je šole, ki ga bo v tem smislu vzgajala, svobodnega človeka more vzgajati samo svobodna šola. Boj za svobodno šolo je danes razvit na celi črti in vprašanje svobodne šole stopa bolj in bolj v ospredje. Ideja že zmaguje. Treba je v šoli reforme, celotne reforme, pred vsem pa jo je treba osvoboditi vsega, kar se ne strinja z vedo in življenjem, kajti hočemo razumnega človeka, ki je zmožen dati samostojno odgovor vprašanjem življenja. Šolo je treba osvoboditi, ako hočemo osvoboditi človeka. Pred vsem moramo šolo osvoboditi verskih predsodkov. Naboženstvo se bo poučevalo kot veda o religijah. Religij je dosti na svetu; kaj ljudje vse verujejo! Neumno in brezsmiselno je torej dokazovati otroku, da je edino pravo to, kar mi verujemo. Kak nesmisel je, da mora višji gimnazijec dokazovati, da je Kristus pravi Bog, ko sam že davno več ne veruje, ker mu vsa veda dokazuje, da ni v prirodi nič neprirodnega. Zato je zahteva vsakega naprednega naroda: svobodna brezkonfesijonelna šola. Naboženstvo ima namen, da človeka poglobi нравno, njegov smisel leži v tem, da si da človek odgovor na prašanje: kaj delati, da bom dober нравen človek, da me moje življenje zadovolji, da zadostim svoji dolžnosti kot človek, da bom srečen sam in drugi z menoj. Za to pa ni treba verjeti nobenih skrivnosti in bajk. Odgovor najdemo sami v sebi. Vzgoja brezkonfesijonelne šole stoji torej нравno višje od konfesijonelne, ona uči človeka samostojnosti, mišljenja in tolerantnosti v vsakem oziru. In mi hočemo človeka velikega, samostojnega, mislečega, le tak je zmožen polne svobode. Zato si hočemo takega vzgojiti, hočemo šolo, ki bo vzgajala svobodnega človeka.

Odpiramo s tem posebno našemu učiteljstvu ta oddelek, da tu izrazi svoje mnenje in s tem stopi v vrsto onega naprednega učiteljstva, ki zahteva času primerno svobodno, brezkonfesijonelno šolo.

Somišljenikom!

To številko smo razposlali na ogled še na vse one naslove, kot prvo.

Prosimo vsakega, ki se smatra za svobodnega mislitelja, naj list naroči. Izrečno opozarjamo, da ne stojimo niti na stališču kake politične stranke niti kot kaki polubogovi nad strankami. Smo in hočemo ostati izven strank kot skupina, ki bo omogočila vsakomur svobodno izražati resne nazore. Zato je tudi čisto naravno, da se tisti moti, kdor meni, da bo našel v listu same take stvari, ki mu bodo všeč; vsaj je baš to naš namen, da naj se svobodno izražajo razna mnenja. V političnih strankah, kar je čisto umljivo, se stvari, ki se ne tičejo naravnosti stranke, gotovo ne morejo gojiti, vsaj ne s tako vnmemo in zanimanjem, kot strankine zadeve. Naš list naj bo torišče za misli, katerih politična stranka z ozirom na realnost, dostikrat niti ne more dosledno razvijati. To si sme dovoliti zlasti v slovenskih razmerah skupina, ki ni vezana na politične kompromise, ki je v tem oziru popolnoma svobodna. Če namreč hočemo napredni Slovenci, da se končno naša naprednost poglobi, da bo mogoče brezobzirno razviti moderni svetovni nazor, je treba zlasti na polju katolicizma govoriti odkritosrčno, treba vpoštevati zlasti vprašanja morale brez katoliškega boga, o higijeni itd., vse stvari, ki političnih delavcev, zlasti na Slovenskem, ne morejo in ne smejo zanimati brez obzira, kar je pa pred vsem pogoj vspešnega dela na tem polju. Isto velja za vprašanje svobodne šole, razporoke itd.

Zato naj vsak svobodomiseln Slovenec list naroči. Kdor se šteje med svobodomiselnne ljudi in ne izvede niti te malenkosti, da bi sedel in poslal 1 krono za pol leta za list, škoduje svobodni misli več, kot oni, ki jo najhujše napadajo. Taki strastni nasprotniki so kot brus, ki sili vedno ostriti duševno delo, izobraževati se in napredovati, pomagajo širiti zanimanje za stvar in nehote opozarjajo, katere točke so še premalo ljudstvu jasne in še premalo popolnjene. Zanikern „somišljenik“ pa vsled svoje malomarnosti ne pomaga podjetju, da bi obstajalo, a kar je najhujše, zaostaja duševno, ker ne napreduje, ter ravno škoduje prišteva se med naprednjake, s svojo neizobrazbo, ker nasprotniki porabijo take samo po imenu „svobodomislece“, ravno one, ki ne živijo napredno, češ da so ti ljudje najlepši dokaz, kam bi svobodomiselnstvo ljudstvo privedlo.

Zato zopet povdarjamo: naročite se na list.

Tretjo številko pošljemo plačujočim naročnikom in pa temu, kdor se z dopisnico priglasil za naročnika, kar se bo smatralo za pravnoveljavno obvezo, da naročnino tudi poravna. Kdor se misli naročiti, naj se oglasi pravočasno, da bomo vedeli določiti zalogo tretje številke.

Dosedanjim naročnikom se zahvaljujemo za njih zanimanje, in jih prosimo, naj priporočajo list svojim znancem. Pošljejo naj nam naslove, kamor naj bi se ga poslalo na ogled. Zlasti nas bodo zanimala sporočila, opozorila, nasveti itd., česar smo že dosedaj dobili dosti, in kar bomo vse po mogočnosti radi vpoštevati. Torej, krepko na delo! Zdravo!

Uredništvo.

Izobražen človek je ta, ki je v sebi popolnoma predelal vse kulturne elemente sočasne dobe . . . Ne gre se za množico znanosti ampak za primerno harmonijo, ki se k nji dvigne človek!

Dršina.

*

Bratje, črpano novo nado iz ozračja, ki ga dihamo danes. Naša doba ima novo prepričanje. Slutim boljšo dobo in večje ljudi.

Emerson.

*

Ljudje zelo skrbje za boga, zidajo mu krasne cerkve, zlate oltarje in mu plačajo največ davka. Bog pa ne potrebuje ne cerkev ne oltarjev ne davkov. Ko bi ljudje zase tako skrbeli, bi bilo mnogo večje blagostanje na svetu.

Jaz.

*

Veda popravlja stare konfesije vere, odpravlja z vsakim novim spoznanjem otroške naše katekizme, ter pripravlja vero primerno velikosti svetov in občnih zakonov, ki jih objavlja, odkriva . . .

Emerson.

*

Svoboda v naboženstvu ni brezbožstvo (Religionsfreiheit heisst nicht Religionslosigkeit) ampak versko poglobljevanje, neposredno občevanje z bogom.

Stirner.

*

Z razumom se človek emancipira od čuta, postane vladar vsega.

Na Moravskem se je začela akcija za podpiranje duhovnikov, kateri hočejo izstopiti iz cerkve. Priglasilo se je na Moravskem že 30 duhovnikov in na Češkem tudi nekoliko. Mnogi bi radi izstopili, nekoliko jih je že, toda mora se jim prej zagotoviti obstanek in primeren položaj v družbi, tako da dobi bivši duhovnik vse pravice, kakor drugi državljani, n. pr. pravico do ženitve. Priglasilo se je že 200 vplivnih ljudi in tri moravska mesta, ki bodo akcijo podpirali. V boju zoper klerikalizem nam utegnejo ravno izstopivši duhovniki veliko pomagati. Kar se dela na Češkem in Moravskem, do tega pride tudi pri nas čez nekaj let; Čehi so začeli in s tem tudi moralno olajšali delo vsem, ki jim hočejo slediti.

Časi se spreminjajo. „Pariški časopis „Petit Parisien“ je pozval svoje čitatelje, naj glasujejo o tem, koga smatrajo za najznamenitejšega moža med Francozi. Glasovanja se je vdeležilo več kot 800.000 čitateljev. Izid glasovanja dokazuje, da se je tekom devetnajstega stoletja izvršil v naziranju evropskih narodov velikanski preobrat. Na začetku preteklega stoletja bi bili smatrali za največjega Francoza Napoleona, na začetku sedanjega stoletja smatrajo Pasteura. Ni si mogoče misliti ostrejšega nasprotja, kot med tema dvema odgovoroma. Mož, ki izkazuje člo-

veštvu dobrote, človek znanstvenega dela, boritelj za kulturni napredek, stoji danes v zavesti svojega naroda — veliki morilec ljudij pa, ki je brezvestno žrtvoval 6 do 8 milijonov v napoleonskih vojnah poginulih ljudi, ki je brodil po človeški krvi v lovu za samoljubnim fantomom evropskega cesarstva, on se nahaja dandanes v vrsti velikih mož na Francozkem na četrtem mestu za znanstvenikom Pasteurjem, pisateljem V. Hugom in politikom Gambetto. Temeljit prevrat v mišljenju, ki jasno naznačuje razvitek bližnje bodočnosti človeštva. Kako daleč so neki še časi, ko pomečemo iz šol in iz misli mladine knjige, ki pripovedujejo zgodovino krvavih nasilnežev, kronanih razbojnikov in zasužnjevalcev narodov? Kako daleč je še doba, ko bodo za napovedanje vojne napovedovalce zapirali kot za človeštvo nevarne norce po norišnicah.“ Tako „Narodni Obzor“. Na Slovenskem svojih generalov nemoremo pozapreti, ker „žalibog“ „narodnega čaštništva“ nimamo; kar se pa tiče knjig, pa ne smemo biti preradikalni, saj razne „ju-n-a-k-e“ izdaja naša šolska družba, ki ima baje namen vzgojevati slovenski kulturi njen naraščaj, in za podobne knjige izdaja cerkvena bratovščina v Celovcu po cele desettisoče, katoliški „Dom in Svet“ pa izdaja „Rusko-japonsko vojno“. Pa to je tudi, če bi pometali iz književnosti vso servilnost, kaj pa bomo devali v javne knjižnice, in kaj nam pa potem specijelno „slovenskega“ sploh še ostane v ti književnosti?

Zavest človeške vzajemnosti na zemlji se vedno bolj probuja, vedno bolj spoznava ljudstvo, da smo vsi na svetu velika rodovina, ki se ji bo godilo takrat najboljše, kadar se bo godilo dobro čim večjemu številu njenih posameznikov. Začelo se je tam, kjer so ljudje imeli najpred videti sad tega stremljenja, na gospodarskem polju. Vse pošte po celem svetu so, kot znano, med seboj združene v takozvanem svetovnem poštnem prometu; kjer se je pred 100 leti moralo potovati po cele mesce, nam pošta prenese pismo za 25 vin. Za pošto pridejo železnice, ladije, brzojavi, telefoni ter mednarodne razstave. Za gospodarstvom prihaja polje vede ter socialni pokret. Zdravniki prirerajo mednarodne sestanke, kjer se posvetujejo glede najnevarnejših bolezni, kot je jetika, rak, spolne bolezni itd. Pravniki so se n. pr. vinotoka t. l. sešli v international law association v Berlinu razpravljat o enotni ureditvi menjičnega, pomorskega in trgoveškega prava. Za poravnavo mednarodnih sporov se začena počasi posluževati mirovni posvetovanj. Pristaši miru in razoroženja se združujejo mednarodno v svojem delu proti militarizmu. Shajajo se mednarodni sestanki za varstvo otrok, proti kupčiji z ženskim mesom, lani mesca vinotoka se je obravnavalo vprašanje o brezdelnosti. Ustanavljajo se zavodi, kot mednarodni zavod za merjenje zemeljske kroglje, pisateljske pravice se urejujejo mednarodno, svobodomislecji smo organizirani istotako, in smo tudi Slovenci baš z našim listom stopili v ta krog. Tudi vedno močnejše gibanje za svobodno šolo je mednarodno. In kdo ne pozna mogočnega valovanja mednarodno združenih delavcev, ki vedno bolj izpodjeda temelje današnjemu že neznosnemu gospodarskemu

stanju najširših slojev človeštva. Kot sredstvo za omogočenje in prospevanje vseh teh pokretov je nastal mednarodni jezik esperanto, ki se tako širi, da izhaja v njem že čez trideset časopisov. Torej mednarodnosti imamo okrog sebe že mnogo več kot bi človek mislil. Gornji podatki naj vzbude premišljanje pri onih Slovencih, katere obhaja zona, ko slišijo besedo mednarodnost, ker jo zamenjavajo z besedo — protinarodnost in breznarodnost.

Koliko je na nebu zvezd? Določujoč to število, je trdil zvezdar Gose, da bi znašalo do 100 milijonov. Štel je namreč zvezde na fotografičnih zemljevidih ter je naštel na eni kvadratni stopinji na sredi primeroma po 4137 zvezd, in po 1782 pa proti kraju svetovnih prostorov, kjer je rimska cesta. Ko je sestavil te račune z računi prof. Pickeringa glede razmerja rimske ceste v razmerju z ostalim nebom, je dobil število 64,184.757, ki bo pa vsekakor prenizko, ker so se podobe slabejših zvezd pri reproduciranju Robertovih fotografij gotovo izgubile. Toda že to število je nekaj ogromnega! 64 milijonov svetov drvi po neskončnem svetevnem prostoru, proti katerim je naša zemlja še manj kot prašek! In v vsem tem veličanstvu naj bi bil misleč stvor edino le na zemlji? Ali ni naravnost bogokletna trditev, da naj bi se bil bog razodel samo temu prahu, in da v Rimu, v edinem Rimu po celem tem neskončnem vsemirju, med temi milijoni svetov, edino tam stoluje njegov vidni namestnik? Ta bog je nekako malo znal zvezdoslovje.

Petrova skala se ruši. Jedinozveličavna dobiva od dne do dne hujše vdarce. Na Francoskem so jo že pokopali. Nikdo ni žaloval za njo. — Javkanje nekoliko verskoblaznih žensk se ne more vpoštevati kot resno. — Francoski narod je že itak davno izven cerkve. Tako je v Parizu samem, ki ima približno dvakrat toliko prebivalcev kot je nas vseh Slovencev, opravilo velikonočno spoved in obhajilo la par tisoč ljudi. Niti duhovniki na ta način niso vsi opravili te brezpogojne cerkvene zahteve. Sicer pa to ni nič čudnega. Zelo veliko duhovnov je že pobesilo na klin črno sukujo, ker nečejo biti uniformirani lenuhi, ampak koristni udje človeške družbe. Franciji bo sledila Italija. 17. svečana so se vršile po celi Italiji velikanske impozantne protiverske demonstracije. Italijansko ljudstvo zahteva odločno ložitev cerkve od države. Na čelu tega svobodomiselnega gibanja stoji najodličnejši možje. Tako: slavni pisatelj Amicis, profesorja Ferri, Lombroso i. dr.

Jezuit Wasmann je skušal s svojimi predavanji v Berlinu prav po jezuitsko zagovarjati verske nauke pred moderno vedo. K debati se je oglasilo 11 govornikov-strokovnjakov. Le eden se je nekoliko zavzel za Wasmanna. Vsi drugi so zavzeli stališče proti njemu. Poslušalstvo večinoma ultramontansko. Toliko v pojasnilo tistim, ki so čitali tozadevna poročila v „Slovencu“.

Gospodična A. S. iz Ž. je poslala za „Svobodno Misel“ 4 K mesto za maše po svojem ranjkem očetu, za kar ji bodi na tem mestu izrečena zahvala. Gotovo si ne bode noben svobodomislec v podobnem slučaju pomišljal, kam ima obrniti tak denar ali za „Svobodno Misel“ ali za maše.

Havličkovo geslo proti duhovnikom:

„Nič jim ne dajte, nič jim ne verujte.“ Tako je učil Čehe slavni Havliček. Današnji češki klerikalci pa hočejo dokazovati, da je bil Havliček tudi klerikalec. Tudi našim dragim čitateljem priporočamo, da se ravna po izreku tako slavnega moža. Ta izrek je gotovo najboljši lek proti črni kugi.

„Slovenca“ v tolažbo! Da ne bodo ljudje okoli „Slovenca“ preveč žalostni, ker prihaja za nje iz Prage le hudo, jim prijazno naznanjamo, da se tu pripravlja slovenska prestava „Lurških čudežev“. Mi pa bomo poskrbeli za temeljit komentar.

Društvo katehetov se je ustanovilo v Ljubljani, da bodo lažje gojili versko-nravno vzgojo. Poznamo to versko-nravno vzgojo po metodi Pečjak. Njeni dokazi slone na sofizmih, nje podlaga je hinavstvo, nje praktično izvajanje denucijantstvo. Kajti npravno je njim samo katoliško, vse drugo so: splendida vitia (blesteče se napake). Vedeti, samostojno misliti, razvijati se, preiskovati, kje je resnica, čitati napredne časopise, to je s stališča versko-nravne vzgoje nedopustno. Verovati vse, to je jedino pravo. Žal, da ima ta versko-nravna vzgoja na vseh naših srednješolskih zavodih tak upliv, da cela napredna mladina pod njo trpi, ker so preiskave in denunciacije na dnevnem redu, in da naše srednješolsko profesorstvo veliko premalo nastopa proti takemu klerikalnemu osvovevanju naših zavodov, ki so zato tu, da vsestransko razvijajo mlade sile ter da jim odpirajo pot v kraljestvo vede.

Zato mora imeti dijak svobodo v mišljenju, čitanju, iskanju, ne pa, da je za vsak tak „prestopok“ kaznovan, za kar skrbi vestno versko-nravna vzgoja.

Deželni šolski svet v Olomucu je zahteval od češke „Maticе školske“ naj prestavi z ondotne matične šole učitelja Žizka zaradi „brezverstva“. Matica zahtevi ni ugodila, ker smatra versko naziranje učitelja za njegovo privatno stvar. S tem je pokazala Matica, da razume svojo kulturno nalogo, da so njene šole res zavodi posvečeni prosveti naroda in ne kaki konfesiji. Kako bi bilo v tem slučaju z našo Cir. Met. družbo?

Račun vojne in račun miru. Na shodu privržencev miru v Milanu je bil sprejet predlog Arnandov, naj se sestavi proračun miru. Sedaj stane vojna Evropejce (418 milijonov ljudi) 7 milijard frankov t. j. na vsakega Evropejca pride 16'75 fr., na vsako rodbino s 5 osobami 84 frankov. Tisoči del od tega bi bil 7 milijonov. Koliko dobrega za prosveto ljudstva bi se napravilo že samo s tem denarjem, ki je samo deveti del cene 65 milijonov, ki jih je treba za eno sedaj projektirano vojno ladjo. Danska, norska, švedska in švicarska vlada že prispevajo z 3913'59 fr. k mirovnemu skladu. A to je samo 13 milijonov ljudi. Ko bi vsaka evropska vlada prispevala razmerno v svojim prebivalstvom, prišlo bi vsako leto 106.000 fr. Na vsakega Evropejca bi prišlo 2 $\frac{1}{3}$ centima. To bi se reklo razbremeniti ljudstva. „Svobodna Misel“ se bori tudi tu za svobodo proti starim predsodkom, ki trdijo, da brez vojske ni mogoče izhajati. Kje bi že bila naša ev-

ropska kultura, da so se milijarde, ki jih je uničila vojska, porabile za prosvetne in dobrodne namene. Svetovni mir in razoroženje namesto vojsk in vojnih priprav, prosveta in svoboda namesto pritiska in žadrževanja ljudstva v nevednosti — to je pot k blagostanju človeštva. A tisti dobro vedo zakaj to delajo. In duhovniki dobro vedo, zakaj „blagoslove“ orožje in zastave onih, ki gredo pobijati, moriti in ničit ljudsko imetje. Nasledniki Kristovi, nositelji ljubezni, so nezmotljivi, zato blagoslavlajo vojsko, kajti ta drži tudi nje.

Od upravnštva. Ker podjetje ni vstanovljeno zaradi dobička, temveč zaradi stvari same, uvajamo v gmotnem oziru nekaj *popolnoma novega*: uredili smo namreč stvar tako, da se na koncem leta eventuelni *čisti dobiček* po poplačanju vseh stroškov *razdeli*, in sicer v tistem razmerju, kot bodo plačujoči naročniki glasovali za prve tri predloge, ki dobe po vrsti največje število glasov. S tem pride torej tudi manjšina v popolnoma pravičnem razmerju do vpoštovanja. Vsled tega določila postajajo *naročniki* takorekoč *solastniki lista*, in kdor pridobiva novih naročnikov, koristi tudi gmotno po svojem prepričanju dobri stvari.

Ker list potrebuje za svoj obstoj vsaj 500 plačujočih naročnikov, naj se vsak svobodomiseln Slovenec na list *naroči*; **1 K** za pol leta, to je pač tako neznamenit znesek, da si lahko tudi vsak delavec naroči list; par steklenic alkohola ali nekoliko cigar manj, ter za tiste desetice naročiti rajše Svobodno Misel, in za napredek bo več storjenega, kot zboljševati svet — po gostilnah in z govorenjem.

V vseh verskih in cerkvenih zadevah dajemo zastavljati pravne nasvete. Tozadavnim vprašanjem naj se priloži vedno 25 vin. v znamkah za odgovor.

Svobodna Misel.

Za celo leto (10 zvezkov)	K 2.—
Za delavce in dijake (ako se jih naroči vsaj 5 skupno pri nas)	le K 1.50
V tujemstvu	K 2.50
<i>s poštnino vred.</i>	

Vpoštevajoč razmere na Slovenskem, pošiljamo na željo list tudi v zaprtem pismu, in sicer za K 4.— celo, in K 2.— polletno, ter se bo oddajal na Slovenskem na pošto.

Popolna molčečnost je v vsakem oziru popolnoma zajamčena.

Vse pismene in denarne pošiljatve prosimo na naslov:

Svobodna Misel, Praga-Vinogradi. Češko.